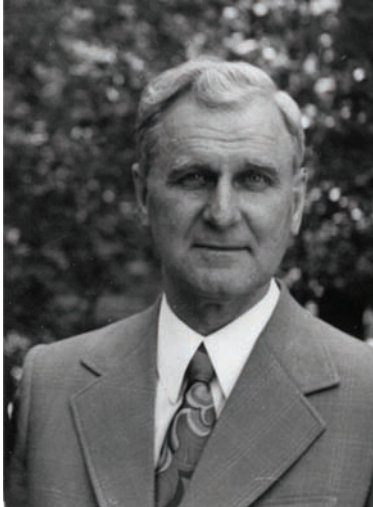

О.К.МОРАЧКОВСЬКИЙ, д-р техн. наук, професор, НТУ «ХПІ»

**ДО 90-РІЧЧЯ ПРОФЕСОРА А.В. БУРЛАКОВА. ВЧЕНИЙ,
ПЕДАГОГ, ЛЮДИНА**

Анатолій Васильович Бурлаков (1921-1981 рр.) – Відомий вчений в галузі нелінійної механіки та теорії оболонок, доктор технічних наук, професор, автор першого в країні підручника з теорії пластичності та повзучості, двох монографій з повзучості і тривалої міцності оболонок, за якими навчалися багато поколінь студентів – випускників інженерно-фізичного факультету Харківського політехнічного інституту. Посмертно він був удостоєний Державної премії в галузі науки і техніки України.

Одним з яскравих талановитих випускників 1951 року по спеціальності динаміки і міцності машин інженерно-фізичного факультету був Анатолій Васильович Бурлаков, його особисте життя

для багатьох з тих, хто з ним вчився, хто в нього вчився і з ним працював, стала власними університетами. Життя Анатолія Васильовича Бурлакова – це уроки для нас живих.

Анатолій Васильович Бурлаков народився у квітні 1921 року в м. Махачкалі, де з відзнакою закінчив середню школу. У 1941 році, студентом, вступили на перший курс Московського Вищого технічного училища ім. Баумана, пішов на фронт Великої Вітчизняної Війни. Мав бойові нагороди, важкі поранення отримав у боях при форсуванні Дніпра. Після закінчення в 1951 році Харківського політехнічного інституту, з відзнакою, спеціальності динаміка і міцність машин, інженерно-фізичного факультету був аспірантом. У 1954 році він блискуче захистив кандидатську дисертацію (науковий керівник – проф. А.П.Філіпшов). Працював на кафедрах теоретичної механіки та динаміки і міцності машин – асистентом, доцентом. У 1974 році – після захисту докторської дисертації йому присвоєно вчений ступінь доктора технічних наук, а в 1975 році – вчене звання професора по кафедрі динаміки і міцності машин. За його активної участі розвивалася спеціальність динаміка і міцність машин та наукову школу. Їм створені фундаментальні курси лекцій з дисциплін: теорії пружності, теорії пластичності та повзучості, конструктивної мі-

ності. Вперше, в колишньому СРСР, їм було видано підручник з теорії пластичності і повзучості для студентів технічних університетів, але, перш за все, він був адресований студентам спеціальності динаміки і міцності машин. Його наукові праці в галузі нелінійної механіки, теорії повзучості, теорії оболонки і теорії тривалої міцності увійшли у енциклопедичні видання НАН України, отримали визнання в країні, в США, Великобританії та Німеччині, де були перевидані. Людина в житті стриманий, Анатолій Васильович, проте, зумів про себе розповісти. Поруч з ним були його учні, і він не балував їх подробицями свого життя, але сміливо відкривав найсильніші рухи своєї душі, цивільні переконання, свій науковий вибір, якого вони, як і він, залишаються вірними все життя. Серед його учнів доктори і кандидати технічних наук, багато хто з них тепер очолюють кафедри університету і розвивають наукову школу. У вісімнадцять років вступив в МВТУ ім. Баумана і пішов на фронт, на фронті набув військову спеціальність стрільця-танкіста. Потім ця моторошна, серйозна війна прийшла до кінця, але не для нього. Важке поранення в бою за Дніпро скоротило йому життя. Втомилися все, забути хотіли, але не всі могли. Навчання в Харківському механіко-машинобудівному, згодом політехнічному, для нього не тільки «втеча» від війни – це сенс життя, відкриття нового способу мислення. Наука і педагогіка мають стати його життям, злитися з нею. Це й був його вибір. Те, що він був дуже розумним, знали всі – не тільки друзі і знайомі, але й студенти, для яких лекції Бурлакова були завжди подією. Здатність його розуму – це з'єднання міркування і дотепність. У Анатолія Васильовича здатність до міркування була унікальною. Ідея розвивалася суворо логічно, достовірність фактів багаторазово перевірялася, висновок аргументувався переконливо і вагомо – все це було обов'язковим для кожної лекції, статті або книги. І настільки ж обов'язковим для лекції або доповіді була присутність гумору – два-три смішних епізоди, які завжди були до місця. Пригадується, як після складного теоретичного матеріалу лекції студент запитав: «Де практично застосовується ця теорема?», І він миттєво відповів: «Для вас вперше – на іспиті, а потім...» Все це не просто оживляло протягом серйозної розмови, а розкривало нові грані обговорюваної теми. Дивує в таланті вміння побачити в непомітному, здавалося б у незначному або випадковому, для багатьох, що щось важливе, проблематичне, потрібне не тільки зараз, але і в майбутньому. У Анатолія Васильовича так було завжди. Приміром, з новим курсом лекцій та підручником з теорії пластичності та повзучості, які він створив, з усіма науковими проблемами, якими займався він і його учні. Зараз без цього немислима підготовка фахівців з динаміки і міцності машин. Так було, і це властиво всім по-справжньому талановитим людям. Проте побачити – це ще не все. Бачити те, що й інші, але думати так, як не думав ніхто – найвища властивість таланту. Цією якістю, розвиненим в ньому, він створював духовну цінність і творчу атмосферу спілкування. У вузі зазвичай без особливих зусиль диференціюють вченого і педагога. Анатолій Васильович активно заперечував, що він великий вчений, керівник нау-

кової школи. Він завжди вважав себе педагогом. Вважаю, що він знаходився на таких вершинах наукового і педагогічного творчості, коли межа між цими двома професіями розмивається, вірніше, синтезується на самому високому рівні. Головне - як і для чого - він це робив. Наука для нього - справжня і висока робота, потрібна для викладання, а лекції - підготовка розуму і серця до наукової діяльності. Майже в кожній лекції Анатолій Васильович наводив цитати з класиків світової літератури, з висловлювань видатних вчених. Це не були «розхожі» цитати. Це були оригінальні відкриття, які міг зробити людина не лише багато читає, а й думаючий, якщо він міг оцінити глибину змісту та афористичність форми. Найчастіше - це була поезія - Фет і Тютчев, Шекспір і Пушкін. І завжди до місця. З юних літ у блокнот він систематично записував цитати, серед яких багато розумної сатири і гумору. У театрі він відчував потребу. Швидше за все, із залу, в стані присутності в дії, він, як у дзеркало, вдивлявся в себе, черпав форми для свого театру, чим були його лекції. І він на них - завжди гарний, елегантно одягнений - впору хоч у театр на прем'єру. Прослухати курс його лекцій часто приходили студенти, аспіранти та викладачі, наукові співробітники, інженери і фахівці з інших вузів і підприємств м. Харкова. Важкі поранення зближували його з медициною. Всі люди смертні і вмирають від хвороб, а тому в них є підстави бути незадоволеними медициною. Однак Анатолій Васильович медицину не лише поважав, але і добре знав, наскільки це можливо для людини іншої професії. Він нечасто, але точно і зрозуміло розповідав про свою хворобу і труднощі медиків. З роками міг точно передбачати хід протікання частих нападів, але ніколи не піддавався зневірі, боровся. Про це знали тільки близькі люди і друзі, але студенти ніколи не підозрювали. У студентські роки він здавав сесії між лікарняними «канікулами», і тільки на «відмінно». Помирав він, зберігаючи віру себе і медицину, але думав про кожного з нас... Ці маленькі нариси про Анатолія Васильовича - пам'ять про Вчителя, з яким пройшли свої університети багато поколінь інфізовцев. Нема вже його найближчих друзів, люди різних професій, вони теж могли б розповісти про Анатолія Васильовича, як про чудову людину, і ви б зрозуміли неповторність його особистості і його творчості. Він був людиною з складного часу, але був талановитим педагогом, неабияким лектором і вченим, совісним і доброю людиною. Помер професор Бурлаков А.В. у березні 1981 року від наслідків важких поранень, отриманих у ВВВ, у розквіті творчих досягнень в науці і в педагогіці. Минають роки, притуляється, але не проходить біль скорботи від втрати Анатолія Васильовича, і не пройде ніколи. Подумки повертається його обличчя, чарівна посмішка, своєрідна манера говорити... Більше того, зараз більше і краще розумієш міру його величезного таланту і те, як багато важливого і цінного зробив він для кожного з нас.

Надійшла до редколегії 04.06.2011.